

Corsendonk[®] bier

ZALIG GENIETEN.

Distr.: N.V. Brouwerij Corsendonk 2360 Oud-Turnhout ☎ 014/41.39.72

Corsendonca

Trimestrieel tijdschrift

6de jaargang 1989

A S L K - Sparen

reeds jaren het meest ervaren

Uw bank- en verzekeringsteam

Agentschap Arendonk
De Valken 8
2370 Arendonk
tel. 67 76 96

Agentschap Oud-Turnhout
Steenweg op Turnhout 3
2360 Oud-Turnhout
tel. 42 15 28

CORSENDONCA-INFO, JAARGANG 6 NR 1 MAART 89

LIDGELD 1989.

Indien u op deze bladzijde een gekleurde zelfklever aantreft, heeft u volgens onze gegevens tot nu toe uw lidgeld voor 1989 nog niet overgemaakt. We zijn er zeker van dat u onze werking verder wilt blijven steunen en durven u dan ook vragen uw bijdrage van 150 BF. zo spoedig mogelijk te storten op ons rekeningnr. 001-1085134-71. Met onze ekskuses indien u ondertussen reeds betaald zou hebben!

ONS MUSEUM IN 1989.

Het heemkundig museum op de zolders van het oude gemeentehuis heropent zijn deuren op zondag 7 mei. Na de succesvolle start met meer dan 500 bezoekers in 1988 gaan we vol entoesiasme door op de ingeslagen weg. Nieuwigheden dit jaar zijn onder meer de mooie kollekties gereedschap van de smid en van de timmerman, naast een belangrijke stand over leven en werk van Leo Op de Beeck. Ook op zondag 4 juni is het museum geopend, telkens van 14 tot 17 u.

Gebarsten klokken (1688) en een kapot uurwerk (1691) : kosten aan de St-Bavokerk.

Wellicht was er bij de Oud-Turnhoutse boeren en ambachtslieden in 1688 verontrusting. Op 29 mei 1688 noteren de schepenen namelijk dat alle klokken in de kerktoren gebarsten zijn. Ze konkluderen dat een hergieting noodzakelijk is (1). Tot hun wanhoop is ook de tiendenklok gebarsten (2). Op 22 juni kontrakteren de regeerders en pastoor Joannes Verhoeven klokgieters Edmondus de la Paix, Edmondus le Febvre en Francis Burel (3). De voorwaarden waren als volgt :

1. De klokgieters zullen de drie klokken in de grote toren van de kerk vergieten op de tonen van ut-re-mi. De grote klok moet 5000 pond wegen. De oude klokspijs moet opnieuw opgebruikt worden en de klokken mogen hoogstens 3 à 400 pond minder wegen dan oorspronkelijk het geval was.

2. De magistraat zal 2 à 300 pond oude spijs leveren.

3. De regeerders betalen 2 pattacons (4) voor elke 100 pond spijs die hergoten wordt.

4. Van het overschot van de spijs zal een klokje van 4 à 500 pond gemaakt moeten worden.

5. De klokgieters moeten gratis twee klokjes in de beijaertsolder hergieten.

6. De regeerders leveren steen, leem, pannen, hout voor een logie, torf voor het drogen van de vormen en brandhout voor het smelten van de spijs. De werklieden die de spijs naar de oven dragen zullen 4 pattacons genieten. De rest van de benodigdheden wordt door de klokgieters geleverd.

7. De gieters moeten de klok tot aan de toren brengen op eigen kosten, maar de magistraat zal helpers sturen om de klok naar boven te trekken.

8. Als er fouten gekonstateerd worden, dan moeten de gieters de klok kosteloos hergieten.

9. Het loon wordt in twee termijnen betaald: de helft na de gieting, de andere helft een jaar later.

10. De logie mag door de gieters ook gebruikt worden om klokken in naburige dorpen te herstellen.

11. Het overschot van de spijs is voor de gieters (4bis).

Op 30 augustus waren ze klaar met het hergieten en ontvingen honderd pattacons (5). Wie denkt dat hiermee de kous af is heeft het mis. Het Kapittel, dat 2/3 van de kosten had moeten dragen, moest zorgen dat er terug zaad in het bakje kwam. Daarvoor vaardigde het corpus een ordonnantie uit (6). Om de kosten te compenseren werd het geluid verhoogd (7). We geven hieronder de krachtlijnen uit de ordonnantie :

1. Er zijn drie geluiden: het groot, het middel het cleijn.

2. Het groot geluid bestaat uit:

a. het luijden van de tweede en de derde klok;

b. het stormen van de grote klok voor 's morgens te voren ende s'morgens int begraven;

Voor a en b betalen de nabestaanden 4 gld.

c. voor elke keer extra luiden 2 gld.

d. verder geeft men 12 pond wasch aan de kerk.

e. voor de begrafenis in de kerk 12

schellingen.

f. voor de coster 1gl 4st, maar de geburen helpen bij 't luiden.

3. Het middelgheluijt bestaat uit:

a. het luiden van de tweede en derde klok s'avonts tevoren ende s'anderendaags.

b. begrafenis als boven voor 1 pattacon.

c. voor elke keer extra luiden een halve pattacon.

d. men geeft 6 pond waschlight of 4 gld 12 st.

e. de koster krijgt 15 st en de geburen helpen luiden.

f. een eventuele plaats in de kerk kost 12 schellingen.

4. Het cleijn gheluijt bestaat uit:

a. het luiden van de 2 kleinste klokjes: 1 gl.

b. 1,5 pond was aan de kerk geven.

c. een eventuele plaats in de kerk: 5 schellingen.

d. 4 stuivers voor de koster.

De armen zullen gratis met het klein geluid begraven worden (7bis).

Tegen deze ordonnantie kwam verzet vanuit vooraanstaande Oud-Turnhoutse kringen.

Peeter Meeus (8), Bartholomeus Janssen (9), Sijmon Anthonissen (10), Andries Joris (11) en Cornelis Joossen (12) waren bereid de kosten van het hergieten die boven de 400 gulden rezen te betalen. Ze wensten maar één geluid, met name het stormen van de grote klok en het luiden van de twee andere. De kerk kreeg 6 pond was of 4 gl 10 st. Het kindergeluid moest ook als vanouds worden ingesteld. De magistraat antwoordde gunstig op hun grieven.

Een paar jaar later, in 1691, was het horologie stuk (13). Er werd een overeenkomst gesloten met Anthoni Willems die een uurwerk met slinger moest maken, en dat wat versleten was moest hij vernieuwen met ijser, koper en stael. Verder moest hij het nog 3 jaar onderhouden. Als compensatie ontving hij 7 ponden groot. De schepenen aanvaarden de voorwaarden op 25 januari 1692 (14).

Het mocht allemaal niet baten: (...) mitsgaeders de huijsen meestendeel gheruineert als mede kercke van

outturnhout, de twee capellen van oosthoven, die van severdoncq ende de ghene van schoonbroek waerinne de inneghesetenen meestendeel hunne effecten hadeen inneghevlucht (...) (15).

Merken we tot slot nog op dat het geenszins in onze bedoening lag een volledig overzicht te geven van de herstellingswerken aan de Sint-Bavokerk. We hebben slechts enkele facetten die ons interessant toeschenen eruit gelicht en aangeboden.

Noten

- (1) S.A.T., o.n. 1092, resolutieboek, folio 37.
- (2) S.A.T., o.n. 1092, fo. 37. De tiendenklok was een klok die onderhouden moest worden door de tiendenheffers. Deze tienden bestonden oorspronkelijk uit een tiende van de oogst, maar werden later in geld omgezet. In Turnhout werden de tienden voor 2/3 geheven door de heren van het Kapittel en voor 1/3 door de heren van het leenhof Chantraine-Terbraecken. Vaak weigerden deze laatsten te betalen (cfr.

noot 4 bis). Ook nu protesteert Chantraine.
 (3) S.A.T., o.n. 1092, fo. 38 vo.
 (4) 1 pattacon = 2 gulden 8 stuivers;
S.A.T., o.n. 1092, fo. 146 dd. 12.03.1701.
 (4 bis) Het is misschien interessant een vergelijking te maken met de Sint-Pieterskerk, waar de klokken in 1700 hergoten werden, om een idee te krijgen van de omvang van de werken (S.A.T., o.n. 1092, fo. 135-136vo, dd. 05.05, 03.06 en 11.06.1700). De aannemer was Joseph Plumère uit Hoi. Vergelijken we even de kontrakten, dan konstateren we enkele opvallende gelijkenissen, waarschijnlijk allemaal gewild door de wethouders, maar toch ook enkele verschillen (zie pagina 9). De onkosten zijn ongeveer dezelfde (we moeten de 12 jaar verschil in rekening brengen, de verschillende graanprijs en de verhoging van de waarde van het geld in april 1690). De klok van Sint-Bavo blijft uiteraard kleiner dan die van Sint-Pieter. De arranderesse van Chantraine, de weduwe van Sr. Jan Bleij(en)s, stond aanvankelijk ook in 1700 weigerachtig om de schulden van de reparatie te betalen. De schout en

onderwerp	sint-bavo 1688	sint-pieter 1700
prijs 100 pond spijs	2 pattacons	6 gl 10 st = + 2,75 patt.
afgesproken gewicht grote klok	5000 pond	8000 pond
gratis prestaties	2 klokjes beiaard	enkele klokjes beiaard
levering materiaal	deel corpus, deel gieters corpus	corpus
waarborg	1 jaar	1 jaar
betalingwijze	2 termijnen	2 termijnen (voll. identiek)
werklieden	4 patt. van de stad	1 of 2 werklieden door stad geleverd + 2 tonnen <u>disters</u> bier
bekostiging	1/3 chantraine, 2/3 kapittel	idem
rest spijs	gieters	stad
kosten	200 pattacons	511 gl = + 213 paat.
ponden spijs gebruikt	?	7392
max. afwijking gewicht	3 à 400 pond	?
extra voordelen gieters	logie	extra rep. vergoed

schepen Loicx gingen naar Brussel om een rekest te plaatsen in de Souvereine Raad van Brabant (f. 138vo). Op 18 oktober 1700 werd bepaald dat de weduwe de kosten moest betalen voor zover de klok kon gehoord worden in het distrikt waar zij de tienden ophaalde (fo. 145).

(5) S.A.T., o.n. 1092, fo. 40.

(6) S.A.T., o.n. 1092, fo. 49vo-50vo dd. 10.09.1689.

(7) Het geluid verhogen wil zeggen dat men de begrafenissen, de kerkrechten dunder gaat maken.

(7bis) Er waren verschillende wijzen van begrafenis en uitvaart naargelang de status van de persoon in kwestie. Voor de rijken was er het groot geluid met eventueel buitengewone geluiden, voor de middenklasse was er het tweede geluid en voor de grote massa het derde geluid met begrafenis op het kerkhof (de vooraanstaanden werden allen in de kerk begraven). Noteren we toch even dat een groot aantal medeburgers arm waren. In 1696 is er een -weliswaar fragmentarische- telling waaruit blijkt dat omzeggens 33% van de bevolking arm was. In

1753 wordt dit zelfs 35%, terwijl in feite alle ambachtslieden als arm moesten beschouwd worden omdat ze bij de minste tegenslag aangewezen waren op de hulp van de karitatieve instellingen. (Zie Turnhout, groei van een stad, DE KOK - VAN AUTENBOER (red.), Turnhout, 1983, p. 157).

(8) De Turnhoutse magistraat van 1659 tot 1789, HUYGAERTS, M., Turnhout, 1988, p. 50: schepen van 1689 tot 1703.

(9) CORSENDONCA-INFO, Jg. 5, nr. 3, p. 15, HUYGAERTS M., kerkmeester Sint-Bavo van 1689 tot 1690; S.A.T., o.n. 474, borgemeestersrek. van 1697 tot 1699.

(10) HUYGAERTS, M., o.c., p. 38: gesworene van 1680 to 1681, van 1690 tot 1691 en van 1693 tot 1695; borgemeester van 1685 tot 1687 (S.A.T., o.n. 467, borgemeestersrekeningen.)

(11) Kerkmeester Sint-Bavo, S.A.T., o.n. 1092, fo. 90vo.

(12) Kerkmeester Sint-Bavo, S.A.T., o.n. 1092, fo. 90 vo.

(13) S.A.T., o.n. 1092, fo. 66 dd. 26.11.1691.

(14) S.A.T., o.n. 1092, fo. 66 vo.

(15) S.A.T., o.n. 1092, fo. 183 vo. dd. à#
 augustus 1703. Het was toen een rumoerige
 periode. Er was reeds een leger gearriveerd
 onder leiding van Marlborough (DE KOK en
 VAN AUTENBOER o.c., p. 96.)

Voor alle duidelijkheid merken we nog op :

- de letterlijk geciteerde woorden zijn onderlijnd;
 - we hebben enigszins "gegoocheld" met begrippen als corpus, magistraat, regeerders ... Het lijkt ons dus raadzaam een en ander te verduidelijken (in grote lijnen; de echte inhoud zit veel dieper en verschilt van eeuw tot eeuw; het zou onze bijdrage echter buiten proportie brengen indien we daar verder op in gingen):
- magistraat = schepenen en gezworenen
 corpus = (schout), (rentmeester), schepenen en gezworenen
 regering = corpus
 gezworenen = de "reserve"-schepenen
 rentmeester = assistent van de schout, vooral over de aangelegenheden over de gronden
 schout = de rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer.

Manuel HUYGAERTS

Aktiviteitenverslag 1988

In 1988 stond vooral de opening van het museum en de publikatie 100 jaar Sint-Antoniusparochie met tentoonstelling van Oosthovense kerkschatten centraal.

a. Museum : De inrichting van het museum is in het voorjaar op vrij korte tijd voor mekaar gebracht. Onder impuls van onze voorzitter, met gewaardeerde hulp van de gemeente, zowel moreel als materieel, en de inzet van de meeste 'aktieve' leden zijn we erin gelukt een gaaf geheel op te zetten. De opening was zeker een voltreffer, ook kwa publieke belangstelling.

In de loop van het jaar is de opening tot november verzekerd geweest door de inzet van de ganse actieve ploeg. Er waren telkens 2 personen als begeleiders en bewakers aanwezig.

Een 500 personen heeft het museum bezocht hetzij op de opening, tijdens de openingsuren of in groep na afspraak. Aandachtspunten blijven :

- de toegang
- de bekendmaking
- openstelling bij

kermis en manifestaties

- de verzekering

b. Publikatie Oosthoven : Het is samen met de tentoonstelling in de kerk vooral het werk van Wim van Hout geweest. Het mag gezegd dat het een verzorgd en degelijk werk is geworden. Omwille van de hoge kostprijs is het voorlopig geen financieel succes, maar dat mag geen afbreuk doen aan de verdienste. Het blijft een opdracht om in de toekomst degelijk werk te blijven leveren. In de vergaderingen is het probleem om een breder publiek te bereiken of de kostprijs te drukken reeds aan bod gekomen en een volgende publikatie zal ongetwijfeld ook in die optiek bekeken worden.

c. De dagelijkse werking : Een tiental werkvergaderingen werden gehouden. Meestal was het een geanimeerde vergadering al was de opkomst niet altijd denderend. Toch blijft er animo in de kring en gebeurde er ook heel wat onzichtbaar werk. Sommige vergaderingen waren vooral praktisch : opbouw en gedeeltelijke afbraak van het museum, opruimen tot vergaderlokaaltje van de kleine ruimte op de zolder, inventari-

seren van voorwerpen.

Ook het verschijnen van de 4 ledentijdschriften vertegenwoordigt heel wat zinnig en nuttig werk. De inhoud was gevarieerd en gestoffeerd. Zelfs de bedeling werd door de leden gerealiseerd o.i.v. postkosten.

d. Aankopen en schenkingen : Naast de aanvulling van eigen archief werden een aantal voorwerpen aangekocht op de openbare haafverkoop van Louis Van Gorp. Daarnaast zijn er ook enkele schenkingen o.a. landbouwalaam (Hendrickx).

Gust SELS 20-02-89.

Heenkundekring CORSENDONCA nodigt uit :
Vrijdag 14 april te 20 u in de Heischuur
te Oosthoven (Oud-Turnhout)

MAGIE EN VOLKSHUMOR UIT DE KEMPEN.

Gust SELS legt het patrimonium van de volksvertellingen onder de loep; sagen over geesten en heksen, oude sprookjes, spotvertellingen, schalkse volkshumor en moderne sagen, hun oorsprong en achtergronden.

ALLE belangstellenden zijn van harte welkom
De toegang is GRATIS!!!!

Kultureel Centrum De Warande te Turnhout :
Streek VVV-Noorderkempen.

In 1988 gaf de Streek VVV-Noorderkempen een brochure uit waarin 20 musea uit de Kempen worden voorgesteld; dit strekte zich uit over de gemeenten Arendonk, Beerse, Brecht, Essen, Hoogstraten, Kalmthout, Oud-Turnhout, Poppel, Rijkevorsel, 's Gravenwezel, Turnhout en Vosselaar.

Dit jaar wil ze de musea promoten via een tentoonstelling, georganiseerd in de Warande te Turnhout. Deze tentoonstelling gaat door met de medewerking van de kunstkring "De Gagel" uit Oud-Turnhout. Ieder deelnemend museum krijgt de kans er op een kleine afstand één aspect van zijn eigen verzameling te tonen.

Van 1 april t.e.m. 9 april zal ze dagelijks (behalve op maandag) te bezoeken zijn tussen 14 en 18 uur. Op zondag is de tentoonstelling ook geopend van 10 tot 12 uur.

Aktiviteitenkalender DE BURGERZONEN 1989.

- April za 01.04 : kienavond
za 08.04 : concert V.N.A. in Turnhout
gevraagd op te treden
tussen 18 en 19 u
za 29.04 : kienavond
- MEI do 04.05 : concert "Ste Amelberga"
Wechelderzande gevraagd op
te treden tussen 18 en 19 u
vr 05.05 : optreden smash-feesten
zo 14.05 : concert bij "Den Arend" in
Arendonk optreden om 18 u
(Houten paard)
za 27.05 : kienavond
- JUNI za 24.06 : kienavond
- JULI zo 02.07 : optreden voor V.V.V. in
Geel op de Grote Markt
- AUGUSTUS zo 06.08 : concert bij "De
Heidegalm" in Schoon-
broek gevraagd op te
treden tussen 15 en 17u

Paul VAN HEMELRIJCK

OVER MAART

Uit het Kempisch Weermanneke (Reklaam is sukses.

MEERTE BRENGT 99 BUIEN OF BIJZEN.

Ondanks de mooie maand maart, met vooral haar zonnig slot, blijkt deze maand toch een minder gunstige reputatie te bezitten. We lezen : "Er is niks aan te doen, maarte is en blijft een vuile taarte... Het is dus niet zo heel ver wonderlijk, dat ook na een uitzonderlijk milde winter er in 't begin van maarte toch nog een beetje sneeuw en hagel valt. Maartse buien heet dat.

Buien uit het noordwesten vormen een zeker kenmerk van ons voorjaar. Mitje vertelt hoe haar geliefde Guido Gezelle schreef dat "maarte moest bijzen", en hij definiëert "bijzen" als een weer met buien en zeer stormachtig van aard.

De naam Martius of maart komt van Mars, de krijgsgod der Romeinen. Die naam komt dus goed overeen met zijn ongedurig en stormachtig temperament, iets dat zelfs de Germanen niet was ontgaan, want die spraken ook al van "Thormaend" de maand van hun donder- en oorlogsgod Thor...

Maart is dus een "oorlogszuchtige" maand, ook letterlijk, want zelfs volgens de Gregoriaenschen Almanach was "Martinus" blijkbaar ook de maand dat de legers hun winterkwartieren verlieten en de strijd en de plunderingen weer begonnen...

Ik was den Krygs-God Mars
voor desen toegewyd

Om dat sig 't Krygs-Volk
nu weer wapend tot den stryd,
Om vroeg te veld

den boer en vyanden te plaegen
'T is goed voor die het doet
maer quaed voor die 't verdraegen.

Nog enkele andere weerspreuken :

Al op den dag van Sint-Adriaan (5 maart)
Laat de hagel geen graske staan.

Gregorius' kinderfeest (12 maart),
Temt het stoute winterbeest.

Maarte, maarte,
Die bakt taarten,
Van regen en van wind,
Den bakker wel gezind,
En valt maar stil,

20

En valt maar stil,

Tot in april,

Maar kan het niet gedijen,

Tons wacht hij tot in meie."

Inhoud

Lidgeld 1989

p.1

Ons museum in 1989

p.1

Gebarsten kloken (1688) en een

kapot uurwerk (1691) : kosten aan

de Sint-Bavokerk

p.2

Aktiviteitenverslag

p. 13

Streek V.V.V.-Noorderkempen

p. 16

Aktiviteitenkalender De Bur-

gerzonen 1989

p. 17

Over maart

p. 18

Voor uw feesten

A L T A R I P A

Engelstraat 6 2360 Oud-Turnhout

tel. 014/ 67 12 71

Verzekeringskantoor

J a n A e r t s

Alle verzekeringen

St. Antoniusstraat 20 2360 Oud-Turnhout

tel. 014/ 42 30 92

Verantwoordelijke uitgever: W. Buysse

Pastoor Kerselaersstraat 17 2300 Oud-Turnhout

Omslagontwerp: G. Aerts